

Ústav obecné lingvistiky

OPONENTSKÝ POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Analýza profilů chování iterativních sloves v latině
Bc. Petr Hrach

Předložená diplomová práce se věnuje otázce rozlišování aspektu a typů slovesného děje na příkladu specifické skupiny sloves v latině, totiž iterativních sloves odvozených sufixem *-t*. S použitím kvantitativní metody známé pod názvem „profilů chování“ zkoumá autor distribuci a interpretaci těchto iterativních sloves, jakož i jejich interakci s vybranými slovesnými časy souvisejícími s aspektuální charakteristikou konkrétních predikací. Práce je založena na dvou jasně formulovaných výzkumných otázkách, z nichž jedna je zaměřena na analýzu konkrétních lexikálních jednotek, druhá na testování Vendlerovy klasifikace slovesných dějů z hlediska jejich vnitřního členění. Hlavním cílem práce je prověřit, jestli se latinská iterativní slovesa chovají jako atelická a dynamická a jestli sufix *-t* takový význam skutečně vytváří přidáním ke kořeni, který je buď telický nebo v tomto ohledu nespecifický; autor tento cíl jednoznačně splnil.

Práce je rozčleněna do pěti kapitol, které čtenáře vedou v logickém sledu od teoretických východisek práce přes popis metody sběru dat k analýze vytvořeného vzorku a nakonec k formulaci nejen obecných závěrů o zkoumaném materiálu, ale také výhledů směrem k dalšímu možnému výzkumu. Kapitola věnovaná teoretickému ukotvení tématu přináší výkladově dobře zvládnutou kritickou reflexi relevantní literatury týkající se notoricky nesnadno uchopitelných pojmů aspekt a aktionsart ve vztahu ke kategorii gramatického času. Autor tu prokazuje schopnost orientovat se v materiálově bohaté, ale také velmi spletité literatuře, a poskytuje užitečný zdroj přehledně utříděných informací pro kohokoli, kdo by se tématu věnoval.

Kapitola věnovaná metodologickým otázkám dokládá, že byť jde o práci primárně deskriptivní, je ukotvena v současných teoretických přístupech. Autor využívá analytické metody inspirované kolostrukční analýzou, založenou na hledání „profilů chování“, které umožňují zkoumat, v jakém syntagmatickém prostředí se daná jednotka preferenčně či výlučně vyskytuje, nebo naopak v jakém prostředí se nevyskytuje vůbec nebo jen okrajově. Autor se ovšem nepokouší, rozumně, o doprovodné statistické zpracování (pro kolostrukční analýzu takřka definiční), protože při velikosti vzorku by to nebylo příliš smysluplné. Pokud mohu soudit, předložená práce je prvním pokusem o vytvoření profilů chování těchto latinských sloves, a to na základě kategorií, které označují jak temporální, tak netemporální významy, to vše vztaženo k rozlišování telických a atelických interpretací. Z hlediska metodologie je také třeba vyzdvihnout velmi pečlivou a promyšlenou tvorbu korpusu a zkoumaného vzorku, která poctivě předjímá potenciální nedostatky vymezeného vzorku a snaží se s nimi systematicky vypořádat.

Empirickým jádrem práce je kapitola čtvrtá, která má charakter pilotní studie. Jde v ní o detailní analýzu slovesných dvojic ve vytvořeném vzorku, a autor ji také představuje jako prvotní sondu, na níž bude možné stavět další výzkum. Správně se v analýze odděluje (a)teličnost od aspektu, autor pracuje celkem produktivně s pojmem příznakovosti a oceňují, že se nevyhýbá okrajovým případům – ty bývají v diachronní analýze velmi cenným zdrojem informací o mechanismech, které se podílejí na jazykové změně, i když tato diplomová práce si otázky vývoje neklade a soustředí se na synchronní popis zvoleného jevu.

Poslední kapitola pak nabízí syntézu poznatků o jednotlivých párech sloves a ze závěrů, které odpovídají cílům práce, vyplývá širší zajímavý poznatek (ježž autor ale takto neformuluje), totiž že zkoumaný materiál dokládá přesun vyjadřování ateličnosti z roviny větné do roviny morfologické a lexikální a že motivaci pro tento proces bychom mohli hledat v tendenci k izomorfismu. Což zároveň

Ústav obecné lingvistiky

vede k ještě obecnější otázce, kterou si však autor neklade, protože celou problematiku pojímá jako otázku operací v jakémisi „odhmotněném“ systému a nebere v úvahu, že tento systém byl vytvářen a užíván mluvčími – měli bychom se tedy ptát i na to, co motivovalo mluvčí, aby se k formování iterativ uchýlili, a to zejména tam, kde se významem nelišila od fundujícího slovesa. Do jaké míry se dané fundující sloveso vyskytuje v atelické interpretaci/imperfektivu, aby to motivovalo potřebu explicitního morfologického kódování ateličnosti a omezení polyfunkčnosti? Toto jsou otázky k dalšímu zamyšlení a jistě souvisí i se zkoumáním produktivity tohoto sufixu, jak autor v závěru naznačuje.

Práce je napsána přehledně a kultivovaně, text je opatřen adekvátním poznámkovým aparátem, bibliografie svým rozsahem i volbou jednotlivých položek odpovídá požadavkům kladeným na diplomový výzkum, vhodně kombinuje domácí i zahraniční zdroje a také příspěvky deskriptivní i teoretické. Avšak jedna věc, která celé práci dává poněkud omezující charakter, je naprostá soustředěnost na kvantitativní a formální vyhodnocení zkoumaného materiálu, bez zřetelnějšího pokusu systematictěji vážit také např. lexikálně sémantická pozorování. Zvolená metoda k takovému redukcionismu snadno svádí, ale bylo by žádoucí v další práci se více zamyslet i nad otázkami typu „proč“ a nikoli jen „kolik“. Např. vyřadit jednotky prostě jen proto, že by nebylo možné je statisticky zpracovat (nebo by takové zpracování nevedlo ke statisticky relevantním výsledkům) je sice správné z hlediska statistiky, ale neznamená to, že si nemůžeme klást i otázky jiného druhu, které k odpovědi na hlavní výzkumný problém taky mohou přispět: např. proč je u některých dvojic překvapivě a mimořádně asymetrická distribuce (str. 25), nebo naopak relativně vyrovnaná? Do jisté míry působí práce dojmem argumentačně nevyrovnaným a nekonzistentním, jako kdyby autor už neměl čas nahlédnout na svou analýzu jako na celek a argumentaci sjednotit. Zde uvádím některé jednotlivosti, které by stálo za to lépe vysvětlit nebo promyslet:

- Co to znamená, že daný počet výskytů je „naprostá náhoda“ (str. 32, *iactāre* – *iacere*) a jak to můžeme takto kategoricky tvrdit, když k tomu nejsou podány žádné důkazy nebo argumentace? A v jakém smyslu potom distribuce u jiných dvojic už není náhoda? Toto tvrzení je o to víc matoucí, když autor zároveň říká, že tato distribuce o něčem vypovídá (s čímž nelze než ochotně souhlasit).
- Vzhledem k tomu, že práce je primárně zaměřená kvantitativně, dalo by se očekávat, že autor věnuje trochu větší péči popisu a vysvětlení toho, jak vyhodnocuje distribuční poměry. Zřetelné asymetrie nebo naopak srovnatelné frekvence jsou celkem jasné, ale bylo by dobře nějak okomentovat rozhodnutí, že případy, kdy je výskyt v poměrech zhruba 1:2 nebo 1:3, jde o rozdíl, který „není tak značný“. Je samozřejmě oříškem pro každou kvantitativní analýzu určit, kdy „málo“ už je „příliš málo“ nebo kdy rozdíl je malý nebo velký, ale bylo by užitečné vysvětlit čtenáři, podle čeho jsou dané hranice stanoveny a jakou (jestli vůbec nějakou) roli hrají v analýze příslušného jevu.
- U některých dvojic, zvláště tam, kde se nepotvrzuje předpoklad distribuce na základě příznakovosti, se nabízí i zvážení distribuce lexikálních významů a ne jen teličnosti – např. ve dvojici *iacere-iactāre* (ale i jinde) je dosti nápadné rozlišení mezi spíše doslovnými významy (*iacere*) a spíše přenesenými významy (*iactāre*): je toto náhoda, nebo je možné dojít k nějakému zobecnění o tom, za jakých podmínek (u jakých profilů chování) častěji dochází k sémantickým posunům? Na druhé straně významovými posuny se argumentuje u sloves *vertere-versāre*, včetně toho, že se tím vysvětluje nepřilíš velký rozdíl ve frekvenci...
- U páru *sustinēre-sustentāre* se příznakovost iterativa přičítá omezenějšímu sémantickému záběru (podobně a ještě vyhraněněji u slovesa *decertāre*, str. 59). Naproti tomu u páru *iacere-iactāre* je tomu opačně – *iactāre* má zřetelně širší sémantický záběr, ale je také považováno za

Ústav obecné lingvistiky

příznakový člen. Jak tomu rozumět? Kromě jiného se tu ovšem nabízí i jedna základní otázka: je možné, že profilovací kritéria jsou hierarchicky uspořádána, a jestliže ano, jakou hierarchii by zkoumaný materiál naznačoval? Nebo mají vždycky všechna stejnou váhu?

- Poněkud matoucí je diskuse kolem srovnání příkladů (95) a (96), str. 74: autor nejprve přičítá rozhodující roli v interpretaci teličnosti „povaze objektu“ (v textu před příklady), ale v textu po příkladech argumentuje také rozdílem v čase (typu prezentu). Bylo by dobré tu celou argumentaci trochu více rozvést, aby bylo jasné, co tedy je důležitější a také jak se plurálový *patiens* srovnává s větným doplněním v př. (95), tj. proč jedna syntaktická forma vede k teličnosti a druhá nikoli, protože toto není na první pohled zřejmé. Chceme-li argumentovat syntakticko-sémantickou charakteristikou *patientu*, pak je třeba někde nabídnout ucelenou klasifikaci jejích typů a jaký související s (a)teličností hypoteticky očekáváme. Evidentně nestačí se omezit na vyjmenování čtyř sémantických rysů (str. 29), když se následně ukazuje, že např. rozdíl v singuláru vs. plurálu může hrát roli, nemluvě o objektech větných.

Drobné nepřesnosti, překlepy atd.:

- str. 30, předposlední řádek: nemá být „formy imperfektivního aspektu“ místo „formy iterativního aspektu“? Nějak ta formulace nedává smysl.
- Str. 37, oddíl 4.1.2: diskrepance v počtu iterativního výskytu – jednou uvedeno 17, pak 18...
- pojmová a terminologická nepřesnost: bylo by dobré nezaměňovat pojmy „objekt“ a „*patiens*“ (podobně u *subjekt* a *agens*), protože jedno je kategorie syntaktická, druhé sémantická a nejde vždycky o totéž – viz str. 74: jde o povahu *patientu*, nikoli objektu.

Celkově touto prací autor rozhodně prokázal předpoklad pro samostatnou výzkumnou práci i slibnou badatelskou úroveň, ale předložený text zároveň trpí jistou argumentační i analytickou nedotažeností, a proto navrhuji hodnocení „velmi dobře“.

Doc. Mirjam Friedová, Ph.D.
Univerzita Karlova, Filozofická fakulta
Ústav obecné lingvistiky

Praha, 25. srpna 2016